

ПРЕЛИМИНАРНА НЕРЕДИГОВАНА ВЕРЗИЈА

Дистр.: Општа
4. март 2022.

Оригинал: на енглеском језику

Комитет за економска, социјална и културна права**Закључна запажања везана за трећи
периодични извештај Србије***

1. Комитет је разматрао трећи периодични извештај Србије¹ на свом 12, 14. и 16 састанку,² који су одржани 21, 22. и 23. фебруара 2022, и усвојио ова закључна запажања на свом 30. састанку, одржаном 4. марта 2022. године.

А. Увод

2. Комитет поздравља подношење трећег периодичног извештаја државе чланице као и додатне информације дате у одговорима на листу додатних питања. Комитет такође цени конструктиван дијалог са високом међуресорном делегацијом државе чланице.

В. Позитивни аспекти

3. Комитет поздравља законодавне, институционалне мере и мере предвиђене политикама предузете ради повећања заштите економских, социјалних и културних права у држави чланици, као што су усвајање измена и допуна Закона о забрани дискриминације 2021. године, Закона о бесплатној правној помоћи 2018. године, и Закона о становању и одржавању зграда из 2016. године, као и друге мере наведене у овим закључним запажањима.

С. Главни предмети забринутости и препоруке**Домаћа примена Пакта**

4. Комитет констатује назнаку делегације о конкретном плану за ратификацију Опционог протокола уз Пакт до краја 2022. године. Комитет је, међутим, и даље забринут због одсуства судских одлука које се позивају на одредбе Пакта у свом одлучивању и због непостојања специјализоване обуке за судије, тужиоце и адвокате посвећене питању утуживости права предвиђених Пактом. Такође је забринут због недостатка свести о обавезама државе чланице које проистичу из Пакта међу јавним званичницима, посебно онима који су одговорни за спровођење Пакта (чл. 2 став 1)

5. **Комитет препоручује да држава чланица:**

* Комитет га је усвојио на својој седамдесет првој седници (14. фебруар – 4. март 2022).

¹ E/C.12/SBR/3.

² Видети: E/C.12/2022/SR.12, E/C.12/2022/SR.14 and E/C.12/2022/SR.16.

(a) Обезбеди редовну специјализовану обуку за судије, тужиоце и адвокате посвећену питању утуживости права предвиђених Пактом;

(b) Појача свест о економским, социјалним и културним правима међу државним и недржавним актерима одговорним за спровођење Пакта, као што су инспектори рада, социјални радници, здравствено особље и наставници, као и међу носиоцима права;

(c) Настави да ради на реализацији планова за ратификацију Опционог протокола уз Пакт.

Обавезе државе чланице

6. Комитет је забринут због регионалних разлика у приступу социјалним услугама због ниског и неуједначеног нивоа финансијских и административних капацитета локалних самоуправа и недовољне координације између националних и локалних власти. Констатујући бројне законодавне и политичке мере усвојене у областима које се односе на права предвиђена Пактом, Комитет је забринут због тога што се приликом формулисања и спровођења таквих мера у њих не уграђују импликације економских, социјалних и културних права (чл. 2. став 1).

7. Комитет препоручује да држава чланица предузме све неопходне мере за:

(a) Јачање финансијских и административних капацитета локалних власти како би се осигурало да људи у држави чланици уживају права предвиђена Пактом на једнакој основи, без обзира на своје место пребивалишта;

(b) Спровођење систематске процене утицаја на људска права током процеса формулисања закона и политика у области економских, социјалних и културних права;

(c) Гарантовање адекватног учешћа непосредно интересних група и појединаца и консултација са њима у оптималним временским оквирима.

Правосуђе

8. Комитет констатује да је 16. јануара 2022. године одржан уставни референдум као и да су предузети други кораци у циљу јачања независности правосуђа. Међутим, Комитет је и даље забринут због потенцијалног политичког утицаја на рад тужилаштва због поступка избора тужилаца и састава Високог савета тужилаца, који нису у складу са међународним стандардима (чл. 2. став 1).

9. Комитет препоручује да држава чланица интензивира своје напоре на јачању независности и ефикасности рада правосуђа као средства за заштиту уживања економских, социјалних и културних права. Такође позива државу чланицу да побољша поступак избора тужилаца и састав Високог савета тужилаца у складу са међународним нормама људских права и најбољом праксом, на начин којим би се гарантовало да ће тужиоци обављати своје функције независно и одговорно.

Бесплатна правна помоћ

10. Поздрављајући усвајање Закона о бесплатној правној помоћи, Комитет је забринут због:

(a) Недовољног и неуједначеног пружања бесплатне правне помоћи од стране локалних самоуправа;

(b) Недовољно јасне процедуре за пружање бесплатне правне помоћи од стране организација цивилног друштва у складу са Законом, чиме се суштински отежава приступ бесплатној правној помоћи за оне којима је најпотребнија;

(c) Недовољна свест, посебно међу угроженим и маргинализованим појединцима и групама, о доступности бесплатне правне помоћи и процедури подношења захтева (чл. 2, ст. 1)

11. **Комитет позива државу чланицу да интензивира своје напоре да бесплатну правну помоћ стави на располагање и учини доступном свим особама којима је потребна. Посебно препоручује да држава чланица:**

(a) **Осигура да лица која испуњавају одговарајуће услове добију квалитетну бесплатну правну помоћ без обзира на своје место пребивалишта путем јачања капацитета локалних самоуправа;**

(b) **Пружи јасне смернице локалним властима у вези са процедуром за пружање бесплатне правне помоћи од стране организација цивилног друштва, укључујући критеријуме за остваривање права на бесплатну правну помоћ;**

(c) **Ојача свест јавности о доступности бесплатне правне помоћи и процедури подношења захтева, посебно међу радницима у центрима за социјални рад и угроженим и маргинализованим појединцима и групама, укључујући жене, младе, особе са инвалидитетом, Роме, избеглице, тражиоце азила, мигранте, интерно расељена лица и жртве трговине људима.**

Прикупљање података

12. **Комитет је забринут због непостојања систематског прикупљања разврстаних података у областима економских, социјалних и културних права, што отежава тачну процену остваривања права и развој делотворних и циљаних политика и програма. (чл. 2. ст. 1).**

13. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(a) **Побољша свој систем за прикупљање, управљање и анализу података у циљу редовног праћења напретка у остваривању права предвиђених Пактом, развијања јавних политика заснованих на доказима и доношења циљаних мера за угрожене и маргинализоване појединце и групе;**

(b) **Систематски прикупља податке у областима економских, социјалних и културних права, разврстане по основама забране, укључујући пол, старост, инвалидитет, етничко порекло и регион, и да те податке укључи у свој следећи периодични извештај;**

(c) **Узме у обзир концептуални и методолошки оквир индикатора људских права који је развила Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права (HRI/MC/2008/3).**

Националне институције за људска права

14. **Уз констатацију да се око половина појединачних притужби по којима је Заштитник грађана поступао, односно закона и политика које је разматрао, односи на права предвиђена Пактом, Комитет је забринут због непоштивања његових ставова и одлука од стране државних органа. (чл. 2. ст. 1).**

15. **Комитет препоручује држави чланици да предузме неопходне мере како би се надлежни државни органи јаче придржавали ставова и одлука Заштитника грађана; и да његовој Канцеларији обезбеди неопходну финансијску и другу подршку како би ојачала своју стручност у области економских, социјалних и културних права.**

Браниоци људских права

16. **Констатујући усвајање Стратегије за стварање подстицајног окружења за развој цивилног друштва у Републици Србији за период од 2020-2030, Комитет је забринут због поновљених навода о узнемиравању, застрашивању и физичким и вербалним нападима како недржавних тако и државних актера на браниоце људских права који се залажу за економска, социјална и културна права. Такође жали што држава чланица није дала довољно информација у вези са истрагама које се спровode у таквим случајевима и са кривичним гоњењем починилаца (чл. 2. ст. 1)**

17. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(a) Осигура да се сви пријављени случајеви застрашивања, узнемиравања и насиља против браниоца људских права одмах и темељно истраже, а починиоци приведу правди;

(b) Предузме ефикасне мере, укључујући и кроз спровођење Стратегије за стварање подстицајног окружења за развој цивилног друштва у Републици Србији за период од 2022–2030, за заштиту бранилаца људских права и обезбеђивање безбедног и повољног окружења за њихов рад;

(c) Узме у обзир изјаву Комитета о браниоцима људских права и економским, социјалним и културним правима (E/C.12/2016/2), усвојену 7. октобра 2016. године.

Бизнис и економска, социјална и културна права

18. Због случајева кршења људских права услед, између осталог, трговине људима, рудна и геолошка истраживања и дискриминације на раду, укључујући активности корпорација државе чланице, Комитет са великом забринутошћу констатује непостојање оквира политике који би осигурао да пословни субјекти поштују права и пружају ефикасне правне лекове предвиђене Пактом.

19. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(a) Сачини и усвоји национални акциони план у вези пословања и људских права за имплементацију Смерница Уједињених нација о пословању и људским правима, који ће обезбедити кохерентан и систематичан оквир за утврђивање националних приоритетних питања, доделу адекватних ресурса за ублажавање и спречавање кршења људских права од стране предузећа, и обезбеђивање ефикасног механизма за поступање по притужбама за жртве;

(b) Предузме одговарајуће законодавне и административне мере како би се обезбедило да пословни субјекти примењују дужну пажњу у погледу људских права у свом пословању и свом ланцу снабдевања;

(c) Предузме све неопходне мере како би се осигурала правна одговорност компанија које послују у држави чланице, које се налазе на територији државе чланице или којима се управља са територије државе чланице за кршење економских, социјалних и културних права која проистичу из њихових активности, као и да се жртвама обезбеде адекватна правна средства;

(d) Прати и поштује општи коментар Комитета бр. 24 (2017) о обавезама државе према Међународном пакту о економским, социјалним и културним правима у контексту пословних активности.

Пандемија ковидом 19

20. Комитет је забринут због:

(a) Неједнаког приступа вакцинацији против корона вируса и ограничења у пружању других здравствених услуга због здравствених услуга у вези са ковид 19;

(b) Непостојања посебних мера одговора на ковид 19 намењених заштити угрожених и маргинализованих појединаца и група;

(c) Необухватања најугроженијих и маргинализованих појединаца и група и привредних субјеката у сектору неформалне економије, мерама које се предузимају по Уредби о фискалним погодностима и директним давањима привредним субјектима у приватном сектору и финансијској помоћи грађанима. (чл. 9, 11 и 12).

21. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(a) Олакша општи и једнак приступ тестирању, лечењу и вакцинацији против ковид 19; и осигура да се пружање здравствених услуга не поремети услед здравствених услуга у вези са ковид 19;

(b) Одмах исправи ситуацију обезбеђивањем новчаних давања у вези са ковид 19 онима који су били искључени, укључујући и због тога што немају стално боравиште и лична документа:

(c) Усвоји циљане мере за заштиту угрожених и маргинализованих појединаца и група, укључујући раднике и пословне субјекте у неформалној економији и раднике у нетрадиционалним облицима запошљавања, у контексту опоравка од ковида 19.

Мере штедње

22. Комитет констатује мере које је држава чланица предузела ради решавања финансијске кризе након 2014. године, укључујући увођење пореза на имовину за социјалне станове, повећање стопе пореза на додату вредност, смањење пензија и смањење броја запослених у јавном сектору. Комитет је забринут што су те мере усвојене без одговарајућих јавних консултација, процене њиховог утицаја на људска права, и конкретних временских рокова за њихово постепено укидање. Такође је забринут због значајног негативног утицаја ових мера на уживање економских, социјалних и културних права од стране угрожених и маргинализованих појединаца и група (чл. 2. ст. 1, чл. 6, 9 и 11).

23. Комитет препоручује да држава чланица:

(a) Ревидира, уз примену стандарда људских права, мере које су предузете као одговор на финансијску кризу тако да се уживање економских, социјалних и културних права осигура за све људе;

(b) Осигура да се такве мере штедње постепено укидају и да се ефикасна заштита права предвиђених Пактом побољша у складу са напретком постигнутим у економском опоравку након кризе;

(c) Ниво јавних услуга и социјалних давања врати на ниво из времена пре кризе и обезбеди ефикасно функционисање државних институција;

(d) Узме у обзир отворено писмо Комитета од 16. маја 2012. државама чланицама о економским, социјалним и културним правима у контексту економске и финансијске кризе, и изјаву о јавном дугу, мерама штедње и Пакту издато 2016. године.

Максимално доступни ресурси

24. Комитет је забринут због:

(a) Непрогресивности пореског система државе чланице, која се огледа у великом ослањању на порезе на потрошњу, непрогресивном и ниском нивоу пореза на доходак физичких лица и предузећа, и веома ниској стопи пореза на наследство;

(b) Високог степена неједнакости у приходима у држави чланице и минималног редистрибутивног ефекта пореза и трансфера ради смањења неједнакости;

(c) Стално ниског нивоа издвајања средстава, као и честе појаве преусмеравања средстава намењених остваривању економских, социјалних и културних права у друге сврхе, укључујући за војне издатке (чл. 2. ст. 1).

25. Комитет препоручује да држава чланица:

(a) Усвоји ефикаснију, прогресивнију и социјално праведнију фискалну политику у циљу проширења пореске основице и фискалног простора за прогресивно остваривање економских, социјалних и културних права и повећање њеног редистрибутивног ефекта;

(b) Повећа ниво буџетских издвајања за службе за запошљавање, социјалну заштиту, социјално становање, здравствену заштиту, образовање и друге области које се односе на права предвиђена Пактом;

(c) Не преусмерава средства намењена остваривању економских, социјалних и културних права а, ако је преусмеравање неопходно, да осигура да се одлуке о томе доносе на транспарентан начин уз одговарајуће консултације.

Корупција

26. Комитет је забринут због широко распрострањене корупције и праксе давања мита у вези приступа јавним услугама, и због неуспевања Агенције за спречавање корупције да истражи случајеве корупције, посебно оне који укључују високе званичнике. Комитет такође жали због недостатка информација о предузетим корацима на ревизији законских одредби које предвиђају изузеће одабраних инфраструктурних пројеката од стратешког значаја из правила јавних набавки. У светлу одређеног броја случајева корупције, међу којима су и они који укључују високе званичнике, у поступцима јавних набавки, Комитет је забринут због могућег штетног утицаја тих одредби на обавезу државе чланице да користи максималне расположиве ресурсе (чл. 2. став 1).

27. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(a) **Осигура да сви случајеви корупције, посебно они који укључују високе званичнике, буду темељно и независно истражени и кривично гоњени, без некажњивости;**

(b) **Ојача овлашћења и капацитете органа за спречавање корупције, укључујући Агенцију за спречавање корупције, да независно и ефикасно извршавају свој мандат;**

(c) **Ревидира Закон о посебним поступцима ради реализације пројеката изградње и реконструкције линијских инфраструктурних објеката од посебног значаја за Републику Србију, у циљу усклађивања Закона, посебно одредби о изузећу, са релевантним међународним нормама и најбољим праксама.**

Недискриминација

28. Комитет је забринут због суштинске дискриминације са којом се суочавају угрожени и маргинализовани појединци и групе у приступу послу, социјалној заштити, становању, здравственим услугама и образовању. Ситуација се додатно погоршала због растућег говора мржње, укључујући и путем друштвених медија (чл. 2. став 2, чл. 6, 9, 10, 11, 12, 13 и 14).

29. **Комитет позива државу чланицу да интензивира своје напоре на промовисању равноправности и у борби против дискриминације Рома и припадника националних мањина, особа са инвалидитетом, избеглица, тражилаца азила, интерно расељених лица и лезбејки, хомосексуалаца, бисексуалаца, трансродних и интерсексуалних особа. Посебно препоручује да држава чланица:**

(a) **Предузме неопходне кораке за уклањање свих дискриминаторних законских одредби и хитно усвајање преосталог антидискриминаторног законодавства и јачање спровођења антидискриминаторног законодавства у циљу обезбеђивања једнаког уживања економских, социјалних и културних права у пракси;**

(b) **Предузме неопходне мере да обезбеде да државни органи спроведу тест равноправности приликом припреме нових прописа или политика које утичу на уживање економских, социјалних и културних права од стране угрожених и маргинализованих појединаца и група, како је предвиђено Законом о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације;**

(c) **Повећа свест и сензибилизацију, укључујући у вези говора мржње на интернету, међу јавним званичницима и у јавности.**

Идентификациона документа

30. У светлу чињенице да је поседовање личних докумената предуслов за приступ већини социјалних услуга, Комитет је дубоко забринут због великог броја деце чије се рођење не може пријавити и лица чије пребивалиште не може бити пријављено на адреси центра за социјални рад у складу са Законом о пребивалишту и боравишту грађана, и због последичног ограничења њиховог приступа социјалним услугама (чл. 2, ст. 2, чл. 6, 9, 11, 12, 13 и 14)

31. **Комитет позива државу чланицу да предузме хитне кораке да:**

(а) **Исправи ситуацију у којој је особама које не поседују лична документа ускраћен приступ социјалним услугама, укључујући социјалној заштити, здравственим услугама и образовању;**

(б) **Прошир примену Закона о сталном и привременом боравку грађана на интерно расељена лица која живе у неформалним насељима а имају пријављено стално боравиште на Косову³ са циљем да им се омогући да пријаве боравиште на адреси станар за социјални рад;**

(с) **Ревидира законе који се односе на упис рођења, укључујући подзаконске акте, како би се осигурало уписивање рођења све деце у Србији.**

Избеглице, тражиоци азила и мигранти

32. Комитет је забринут због недостатака у поступку азила; континуирано неадекватних услова прихвата и недовољне заштите и подршке деци без пратње и раздвојеној деци (чл. 2. ст. 2 и чл. 10).

33. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(а) **Побољша процедуре азила у циљу обезбеђивања доследности одлука и поштовања законом предвиђених рокова;**

(б) **Побољша услове у прихватним центрима и приступ здравственој заштити и другим основним услугама;**

(с) **Свој деци без пратње и раздвојеној деци обезбеди алтернативне начине збрињавања и старатељске заштите, и обезбеди да она наставе школовање уз адекватну подршку, укључујући адекватно учење језика.**

Особе са инвалидитетом

34. Комитет је забринут што се ускраћивање разумног прилагођавања за особе са инвалидитетом не препознаје као облик дискриминације, и што су јавни објекти и јавни превоз углавном недоступни особама са инвалидитетом. Такође је забринут због континуиране институционализације особа са инвалидитетом и ограничене доступности услуга у заједници. Даље је забринут због стално ниског нивоа запослености и друштвене интеграције особа са инвалидитетом (члан 2. став 2 и члан 6).

35. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(а) **Осигура правно признавање ускраћивања разумног прилагођавања као облика дискриминације, и обезбеђивање разумног прилагођавања, посебно на радном месту и у школи;**

(б) **Побољша приступ јавним објектима, укључујући здравственим установама, и јавном превозу;**

(с) **Олакша деинституционализацију особа са инвалидитетом и за њих прошири услуге у заједници;**

³ Упућивања на Косово схватају се у контексту резолуције Савета безбедности 1244 (1999).

(d) Побољша запошљавање особа са инвалидитетом, укључујући успостављањем подстицаја и посебних мера, и да интегрише раднике са инвалидитетом у конвенционално тржиште рада.

Једнакост мушкараца и жена

36. Констатујући усвајање нове националне стратегије за родну равноправност (2021-2030), Комитет је забринут због недовољног утицаја националне стратегије за родну равноправност (2016-2020), посебно у вези са учешћем жена у радној снази и запошљавању. Такође је забринут због недостатка заштите и подршке женама у суочавању са повећаним обавезама на плану бриге услед затварања школа и са повећаним ризиком од насиља у породици током пандемије (чл. 3).

37. **Комитет позива државу чланицу да:**

(a) У потпуности примени нову националну стратегију за родну равноправност (2021-2026);

(b) Утврди основне узроке услед којих жене не учествују у радној снази и не добијају прилике за достојанствен рад, прилагоди услуге запошљавања и стручно образовање и обуку њиховом решавању, и обезбеди социјалне услуге за боље усклађивање радног и породичног живота;

(c) Прошири услуге социјалне заштите у циљу побољшања једнаке расподеле одговорности везаних за бригу између мушкараца и жена, и олакшања учешће жена у радном и у јавном домену;

(d) Појача напоре на спречавању и кажњавању сексуалног и родно заснованог насиља у свим окружењима, укључујући кућу, радно место и школу, укључујући и кроз примену Конвенције Савета Европе о спречавању и сузбијању насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција).

Право на рад

38. Комитет је забринут због високе стопе незапослености, посебно дуготрајне незапослености, и превеликог броја младих који нису запослени нити су у систему образовања или обуке. Забринут је и због ниске ефикасности предузетих мера, укључујући мере активне политике запошљавања, за унапређење запошљавања лица из категорије теже запошљивих. Такође је забринут што су ученици у дуалном систему образовања и млади у програмима стручне праксе плаћени мање од износа минималне зараде и често раде у условима који су испод стандарда (чл. 6 и 7).

39. **Комитет позива државу чланицу да:**

(a) Појача своје напоре да смањи незапосленост, посебно међу младима;

(b) Унапреди мере активне политике запошљавања утврђивањем основних узрока припадања категорији тешко запошљивих и осмишљавањем конкретних програма за њихово решавање у циљу пружања пристојних и одрживих могућности за запошљавање;

(c) Предузме ефикасне мере да ученике у дуалном систему образовања и младе у програмима стручне праксе, као што је програм „Моја прва плата“, заштити од радне експлоатације и осигура њихову заштићеност прописима о раду.

Трговина људима

40. Комитет поздравља оснивање Центра за заштиту жртава трговине људима, али је и даље забринут због навода о трговини људима и економској експлоатацији; недостатка пружања подршке и заштите жртвама трговине људима; и недовољних средстава која се издвајају за превенцију трговине људима. (чл. 6)

41. **Комитет препоручује да држава чланица појача своје напоре у спречавању и борби против трговине људима, посебно:**

- (a) Осигуравањем адекватне обуке службеника за спровођење закона и правосуђа у циљу побољшања ране идентификације жртава;
- (b) Побољшањем заштите и физичке, психолошке и правне подршке жртвама, у координацији са организацијама цивилног друштва;
- (c) Издавањем довољних средстава за превенцију трговине људима и подршку жртвама.

Право на праведне и повољне услове рада

42. Комитет је забринут због уске дефиниције „запослених лица“ у Закону о раду, због чега је велики број радника у неформалној економији и у нетрадиционалним облицима запошљавања искључен из рада и социјалне заштите (чл.7).

43. Комитет препоручује да држава чланица дефиницију 'запослених лица' у Закону о раду усклади са чланом 7. Пакта и међународним стандардима рада и осигура да сви радници, без обзира на сектор, индустрију или облик запослења, буду подједнако заштићени Законом о раду и сродним прописима о раду. Такође препоручује да држава чланица предузме ефикасне мере за прелазак радника из неформалне економије у формалну економију.

Минимална зарада

44. Комитет је забринут због неадекватног износа минималне зараде која је нижа од минималне потрошачке корпе, и жали због непостојања информација о примени минималне зараде (чл. 7).

45. Комитет препоручује да држава чланица:

- (a) Подигне минималну зараду и редовно је усаглашава са трошковима живота како би се осигурао пристојан живот за раднике и њихове породице;
- (b) Осигура да се минимална зарада примењује на све раднике у свим секторима и у свим облицима запослења;
- (c) Осигура пуно поштовање минималне зараде;
- (d) Узме у обзир општи коментар Комитета бр. 23 (2016) о праву на праведне и повољне услове рада (ставови 18-24).

Инспекторат за рад

46. Комитет је забринут због уског обима инспекција рада које спроводи Инспекторат за рад, што је довело до ситуација као што је случај радника у фабрици гума Линглонг где није откривено кршење прописа о раду и поред спроведених бројних инспекција рада. Такође је забринут због ограничених овлашћења и капацитета Инспектората рада да ефикасно спроводи свој мандат (чл. 7).

47. Комитет препоручује да држава чланица прошири обим инспекција рада, ојача капацитете и овлашћења Инспектората рада и побољша квалитет инспекција рада. Такође препоручује да држава чланица обезбеди довољне финансијске и људске ресурсе Инспекторату рада и специјализовану обуку за инспекторе рада.

Синдикална права

48. Констатујући да је у току израда Закона о изменама и допунама Закона о штрајку, Одбор је забринут због одредби о минимуму процеса рада из Закона о штрајку, којима се ограничава право на штрајк широком кругу радника (чл. 8).

49. Комитет препоручује да држава чланица измени Закон о штрајку у складу са својим обавезама из члана 8. Пакта, као и Конвенцијом МОП бр. 87 о слободи удруживања и заштити права на организовање, и Конвенцијом МОП бр. 98 о праву на организовање и колективно преговарање. Нарочито, препоручује да држава чланица ограничи обухват дефиниције минимума процеса рада како би

се осигурало ефикасно остваривање права на штрајк без непотребних ограничења.

Право на социјалну сигурност

50. Комитет је забринут због недовољног буџетског издвајања за социјалну заштиту, као и неадекватног обухвата и висине укупних давања за социјалну сигурност, што је довело до неефикасности система социјалне сигурности у смањењу сиромаштва. Такође је забринут због одређених услова везаних за социјалну помоћ, којима се суштински ускраћује приступ давањима по основу социјалне сигурности одређеним групама у неповољном положају и маргинализованим групама. Они обухватају условљавање родитељског додатка одређеним критеријумима као што су похађање школе и вакцинација деце, што има значајан дискриминаторни ефекат на ромске породице, и условљавање новчане социјалне помоћи обављањем неплаћеног рада. Такође је забринут због компликоване административне процедуре за тражење новчане социјалне помоћи. (чл. 9. и 11).

51. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(a) **Повећа буџетска издвајања за социјалну заштиту и повећа обухват и износ давања по основу социјалне сигурности;**

(b) **Пренспита услове везане за социјалну помоћ, посебно родитељски додаток и новчану социјалну помоћ, са циљем да се уклоне услови који су дискриминаторни или имају дискриминаторски ефекат и који су у супротности са нормама људских права, и да предузме ефикасне мере за побољшање процента у коме људи који имају право на оваква давања заиста примају таква давања;**

(c) **Поједностави административне процедуре како би их учинила лако доступним и лако спроводивим.**

Дечји бракови

52. Констаујући да Породични закон одређује старосну доб за склапање брака за оба пола на 18 година, Комитет је забринут због континуиране праксе дечјих бракова, посебно код девојчица, и њеног озбиљног утицаја на економска, социјална и културна права (чл. 3. и 10).

53. **Комитет позива државу чланицу да обезбеди стриктно поштовање законске одредбе која прописује минималну старосну доб за ступање у брак на 18 година и да предузме све мере да елиминише дечје бракове и да сензибилише јавност у погледу штетних последица те праксе.**

Сиромаштво

54. Комитет је забринут због и даље високе стопе сиромаштва, посебно међу Ромима, припадницима националних мањина, особама са инвалидитетом и интерно расељеним лицима, упркос одређеном постигнутом напретку. Комитет са жаљењем констатује затварање Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва и изражава забринутост због непостојања конкретне политике и институционалног оквира за смањење сиромаштва (чл. 9. и 11).

55. **Комитет позива државу чланицу да појача своје напоре да се убрза смањење сиромаштва. Посебно препоручује да држава чланица:**

(a) **Усвоји оквирну политику за смањење сиромаштва, посебно фокусирану на оне који су у системском сиромаштву, укључујући Роме, припаднике националних мањина, особе са инвалидитетом и интерно расељена лица;**

(b) **Успостави механизам који ће координирати спровођење политике смањења сиромаштва од стране различитих актера и пратити напредак;**

(с) **Издвоји довољно људских и финансијских ресурса за мере смањења сиромаштва и осмисли их тако да допру до особа које живе у сиромаштву у циљу повећања ефикасности мера за смањење сиромаштва.**

Право на адекватно становање

56. Комитет је забринут због ограниченог обезбеђивања социјалног становања Ромима и другим угроженим и маргинализованим појединцима и породицама. Поред тога, забринут је због погоршања животног стандарда оних који живе у социјалним становима. Такође је забринут због услова живота који су испод стандарда у неформалним насељима, укључујући нерегуларан приступ безбедној води за пиће, адекватним санитарним и канализационим објектима, грејању и струји. Забринут је и због исељавања која су наводно спроведена без поштовања прописаног поступка предвиђеног Законом о становању и одржавању зграда, која су многе од исељених лица учинила бескућницима (чл. 11).

57. **Комитет препоручује држави чланици да:**

(а) **Повећа број социјалних стамбених јединица које се обезбеђују за угрожене и маргинализоване појединце и породице;**

(б) **Укине порез на имовину за социјалне станове;**

(с) **Обезбеди трајна стамбена решења за људе који живе у неформалним насељима и нелегалним зградама, и да у међувремену побољша њихове услове живота у неформалним насељима;**

(д) **Осигура да се деложације, када су неизбежне, извршавају у складу са законом, да им претходе консултације са заинтересованим лицима и разматрање алтернатива, да се на њих може уложити жалба, и да резултирају одговарајућом надокнадом или обезбеђивањем адекватног алтернативног смештаја;**

(е) **Узме у обзир општи коментар Комитета бр. 7 (1997) о принудном исељавању.**

Право на здравље

58. Комитет је забринут због негативног утицаја које су мере предузете као одговор на финансијску и пандемијску кризу имале на здравствени систем, посебно у погледу финансијске одрживости система. Такође је забринут због великих разлика између разних друштвено-економских група у приступу здравственим услугама. Такође је забринут што је особама без пријављеног боравишта често ограничен приступ основним здравственим услугама, а закон то дозвољава, и што су избеглице и тражиоци азила, посебно они који живе у приватном смештају, ограничени на добијање хитних здравствених услуга (члан 2. став 2 и члан 12).

59. **Комитет препоручује да држава чланица:**

(а) **Повећа буџетска издвајања за здравствени сектор и осигура да на њих не утичу никакве мере штедње које је предузела држава чланица;**

(б) **Прошири обим и обухват и побољша квалитет здравствених услуга које се пружају у оквиру здравственог осигурања у циљу отклањања друштвено-економских разлика у приступу здравственим услугама;**

(с) **Осигура да се примарна здравствена заштита пружа свим лицима која живе у земљи.**

Ментално здравље

60. Констатујући да је у току процес усвајања закона о менталном здрављу, Комитет је забринут због слабе правне заштите особа са менталним здравственим проблемима, посебно у вези са принудним лечењем. Такође је забринут због недовољног спровођења националног програма о заштити менталног здравља, посебно у вези са деинституционализацијом и проширењем услуга из области менталног здравља у заједници (чл. 12).

61. Комитет препоручује да држава чланица:

(a) Убрза усвајање закона о менталном здрављу који је у складу са чланом 12. Пакта и међународним нормама о људским правима, укључујући заштиту права пацијента на престанак;

(b) Предузме ефикасне мере за деинституционализацију особа са менталним здравственим проблемима и побољша доступност, приступачност и квалитет услуга менталног здравља у заједници, улагањем у обуку здравствених радника и инфраструктуре и подизањем свести јавности о менталном здрављу.

Употреба дрога

62. Комитет је забринут због криминализације поседовања малих количина дроге, што је довело до затварања и маргинализације корисника дрога. Такође је забринут због ограничене доступности програма за смањење штете (чл. 12).

63. Комитет препоручује да држава чланица декриминализује поседовање дроге за личну употребу и преиспита своју политику и законодавство о дрогама како би их ускладила са међународним нормама о људским правима и најбољом праксом. Такође препоручује да држава чланица побољша доступност, приступачност и квалитет програма за смањење штете и да обезбеди специјализоване здравствене услуге доступне корисницима дрога.

Животна средина и климатске промене

64. Комитет је забринут због високог степена загађења ваздуха углавном због термоелектрана. Иако констатује посвећеност државе чланице развоју зелене агенде, Комитет је и даље забринут што планови и иницијативе нису адекватни за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште како би се испуниле њене обавезе према Париском споразуму (чл. 12).

65. Комитет препоручује да држава чланица предузме ефикасне мере за смањење загађења ваздуха, укључујући мере у вези њене политике климатских промена. Такође препоручује да држава чланица појача своје напоре на смањењу емисије гасова са ефектом стаклене баште у циљу испуњавања својих обавеза према Париском споразуму, и да се у границама свог оквира прилагођавања позабави негативним утицајима климатских промена на економска, социјална и културна права. Упућује државу чланицу на изјаву о климатским променама и Пакту (E/C.12/2018/1), усвојену 8. октобра 2018.

Право на образовање

66. Комитет је забринут због:

(a) Несразмерно високе стопе напуштања школовања на нивоу основног и средњег образовања, као и ниске стопе похађања предшколског и средњег образовања међу ромском децом;

(b) Континуиране сегрегације деце са инвалидитетом у специјалним школама и одељењима, упркос постигнутом напретку;

(c) Несразмерног утицаја ковида 19 на децу у неповољном положају и маргинализовану децу у приступу образовању (чл. 2. став 2, чл. 13 и 14).

67. Комитет препоручује да држава чланица:

(a) Предузме мере како би осигурала да сва деца, посебно ромска, заврше обавезно образовање путем решавања основних узрока који их спречавају у томе;

(b) Настави да шири могућности инклузивног образовања за децу са инвалидитетом;

(с) Надокнади прилике за учење које су изгубљене због пандемије, посебно за децу у неповољном положају и маргинализовану децу, и спречи даље поремећаје образовања.

Културна права

68. Комитет изражава забринутост због неефикасног функционисања савета националних мањина услед непостојања јасног разумевања њиховог мандата и овлашћења, као и због недовољног капацитета тих савета да обављају свој мандат (чл. 15).

69. Комитет препоручује да држава чланица обезбеди за чланове савета националних мањина одговарајућу обуку о мандату и овлашћењима савета, и да овим саветима обезбеди одговарајуће финансијске, административне и техничке ресурсе за ефикасно функционисање.

D. Остале препоруке

70. Комитет препоручује да држава чланица размотри ратификацију Међународне конвенције о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица.

71. Комитет препоручује да држава чланица у потпуности узме у обзир своје обавезе које проистичу из Пакта и осигура пуно уживање права садржаних у њему приликом спровођења Агенде за одрживи развој до 2030. године на националном нивоу, укључујући опоравак од пандемије ковида 19. Постизање Циљева одрживог развоја било би значајно олакшано уколико би држава чланица успоставила независне механизме за праћење напретка, и уколико би кориснике јавних програма третирали као носиоце права који могу да траже права. Штавише, Комитет препоручује да држава чланица подржи глобалну посвећеност деценији деловања усмереног на остваривање циљева одрживог развоја. Спровођење циљева на основу принципа учествовања, одговорности и недискриминације осигурало би да нико не остане иза. С тим у вези, Комитет скреће пажњу државе чланице на његову изјаву којом се обећава да никога неће оставити иза.

72. Комитет тражи од државе чланице да ова закључна запажања широко дистрибуира на свим нивоима друштва, укључујући национални и општински ниво, посебно међу парламентарцима, јавним функционерима и правосудним органима, и да у свом следећем периодичном извештају обавести Комитет о корацима предузетим за њихово спровођење. Комитет подстиче државу чланицу да се ангажује са Заштитником грађана, невладиним организацијама и другим члановима цивилног друштва у даљем поступању по овим завршним запажањима и у процесу консултација на националном нивоу пре подношења свог следећег периодичног извештаја.

73. У складу са процедуром даљег поступања по закључним запажањима коју је усвојио Комитет, од државе чланице се тражи да, у року од 24 месеца од усвајања ових завршних запажања, достави информације о спровођењу препорука садржаних у горе наведеним ставовима 17(б) (бранитељи људских права), 19(а) (национални акциони план о пословању и људским правима) и 31(б) и (ц) (идентификациона документа).

74. Комитет тражи од државе чланице да, у складу са чланом 16. Пакта, поднесе свој следећи периодични извештај до 31. марта 2027. године, осим ако не буде обавештена другачије уколико дође до промене циклуса оцењивања. У складу са резолуцијом Генералне скупштине 68/268, број речи у извештају ограничен је на 21.200 речи.

